

Grammatik i tidigt språkbåd

Eeva-Liisa Nyqvist

Hur kan man utveckla grammatikundervisningen i språkbåd för att göra undervisningen mer effektiv?

Språkbåd är en undervisningsmetod som gett utmärkta inlärningsresultat. Inlärningen börjar före skolåldern, fortsätter i grundskolan och sker genom meningsfull interaktion med både lärare och andra elever. I början av grundskolan sker majoriteten av undervisningen på språkbådsspråket, men andelen undervisning på förstaspråket, dvs. det egna modersmålet, ökar gradvis under skoltiden.

Syftet med språkbådsundervisningen är att göra eleverna funktionellt tvåspråkiga. Med funktionell tvåspråkighet avses i språkbådssammanhang en förmåga att använda språkbådsspråket på ett lämpligt sätt i olika situationer. Man räknar alltså inte med att språkbådseleverna ska uppnå infödd nivå, men majoriteten av före detta finska språkbådselever har beräknats nå minst *magna cum laude approbatur* i svenska i studentexamen. En bieffekt har varit att eleverna ofta haft goda framgångar även i inlärningen av andra främmande språk.

I dag deltar cirka 1 procent av de finska grundskoleleverna i svenskt språkbåd och efterfrågan på platser är ofta större än utbudet. Efterfrågan antas öka i framtiden.

Hur vidareutveckla språkbådsundervisningen?

Trots goda resultat behöver språkbådsundervisningen ändå vidareutvecklas. Kanadensiska undersökningar har pekat på problem med grammatisk korrekthet. Forskningen kring språkbåd har varit gedigen i Finland framför allt vid Vasa universitet, men grammatiken har inte tidigare studerats i någon större skala, trots att språkbådslärare, rektorer och skoldirektörer är medvetna om att många språkbådselever har problem med den. Det är också vanligt att före detta språkbådselever upplever svårigheter med svenskundervisningen på gymnasiet, där explicit grammatikundervisning spelar en viktig roll. Lärare berättar att de saknar information om vilka grammatiska fenomen de borde koncentrera sig på och vilka sätt att undervisa i grammatik som skulle vara de optimala. Enligt kanadensiska studier är separata grammatiklektioner för språkbådselever nämligen ingen lösning.

I min undersökning om grammatisk kompetens hos språkbådselever försöker jag bidra till en lösning på problemet. Undersökningen har som huvudsyfte att hitta sätt att utveckla grammatikundervisningen i språkbådsundervisningen.

I undersökningen beskriver jag hur språkbådselever behärskar substantivböjningen (grammatiskt genus, numerus och bestämdhet) och de olika aspekterna av ordföljden (påstående- och frågesatser i huvud- och bisatser) och vilka problem de har i slutet av lågstadiet (årskurs 6) respektive högstadiet (årskurs 9). Dessa kategorier är centrala i svensk grammatik och de bereder enligt tidigare forskning svårigheter för till och med mycket avancerade svenskinlärare. Därför är det både intressant och relevant att undersöka hur språkbådseleverna behärskar dem.

Jag tar också reda på i vilken ordning de undersökta strukturerna lärs in och analyserar vilka faktorer som kan förklara ordningen, dvs. gynnar eller hindrar inlärningen.

Materialet består av spontant skriftligt material och grammatiska test skrivna på lektionstid. Det spontana materialet har samlats in i tio av de elva finländska kommunerna som på våren 2015 erbjöd tidigt fullständigt språkbud och består av uppsatser på cirka 200 ord med rubriken "Min drömresa/Min drömsemester" och av kortare e-brev som testar informanternas förmåga att bilda frågor. Grammatiktesten koncentrerar sig på komplexa nominalfraser och sådana fråge- och bisatser som är lågfrekventa i det spontana materialet. Språkbudseleverna jämförs också med niondeklassare och första årets gymnasister som fått traditionell undervisning.

De resultat jag hittills kommit fram till handlar om bestämdhet och artikelbruk i uppsatserna. Som väntat presterar språkbudseleverna redan i årskurs 6 signifikant bättre än kontrollgruppen. Andelen inkorrekt former är alltså lägre hos språkbudseleverna, men normavvikelserna är likadana som hos mindre avancerade inlärare.

Skillnaderna i korrekthet är överraskande små mellan språkbudselever i årskurs 6 och årskurs 9. Det kan bero på att sjätteklassarna redan har nått en så hög nivå att niondeklassarna i praktiken inte kan prestera bättre. Ibland presterar eleverna i årskurs 6 till och med bättre än eleverna i årskurs 9. Där kan orsaken kanske sökas i att andelen undervisning på finska är större i årskurs 9 än i årskurs 6. En annan orsak kan vara att niondeklassare inte fått tillräckligt effektiv grammatikundervisning. Bägge dessa problem påtalas ofta av språkbudslärare.

Två typiska språkdrag

Två språkdrag som är typiska för finskspråkiga inlärare, nämligen bortfall av obestämd artikel och överanvändning av bestämd form i samband med possessiva attribut är inte särskilt vanliga hos språkbudselever. Däremot har språkbudselever problem med att välja rätt bestämdhetsform: naken form överanvänds i stället för bestämd form, i synnerhet om bestämda formen saknar korrelat. Fenomenet förekommer också i kontrollgruppen och i flera tidigare undersökningar, och det verkar vara typiskt för finska svenskinlärare. Därför borde man fundera på olika sätt att hjälpa eleverna mot en mer målspråksenlig användning av bestämd form. Detta är en gemensam uppgift för alla som undervisar språkbudselever, inte bara för deras språklärare.

Att behärska grammatiska regler är inget självändamål för språkbud eller språkinläring över huvud taget, men grammatisk kompetens spelar en central roll i tillägnandet av goda skriftliga kunskaper och är dessutom nyttig när det uppstår problem i förståelsen eller kommunikationen. Om funktionell tvåspråkighet ska vara språkbudets ändamål, är grammatiskt korrekt språkbruk definitivt en central del av språkkunskaperna. Grammatikundervisningen kan t.o.m. ses som ett slags konsumentskydd: man har rätt att lära sig en variant av ett andraspråk som de infödda talarna inte reagerar negativt på.

Eeva-Liisa Nyqvist är postdoktoral forskare i Turku Institute of Advanced Studies vid Åbo universitet.

Nyqvists undersökning har titeln *Grammatical Competence: A Comparative Study of Noun Phrases and Word Order in Written Swedish by Finnish-Speaking Early Total Immersion Students and Non-Immersion Students*.